

Marija RAZMUKAITĖ

KELIOS PASTABOS APIE PRŪSŲ LIETUVOS PRIESAGINĖS DARYBOS (IR PRIESAGĖTĄ) OIKONIMIJĄ

Per pastaruosius metus domintis ir stengiantis patyrinėti Lietuvos priešaginės darybos oikonimus, ryškėjo pagrindiniai darybiniai tipai ir modeliai, vieny ar kitų priesagų didesnis ar mažesnis produktyvumas, ryškėjo leksemos (plg. M. Razmukaitės straipsnius iš Lietuvos oikonimų darybos, spausdintus "Lietuvos TSR MA darbuose", "Lietuvių kalbotyros klausimuose", "Lituanistikoje" ir kt.). Šia proga, minint lietuvių kilmės prūsistikos tyrinėtojo J. Gerulio jubiliejų, žvilgsnis nukrypsta į Mažosios Lietuvos, buvusios Rytprūsių dalies, jau 13 a. atskirtos nuo Didž. Lietuvos (1253 m. Mindaugas, vainikuodamasis Lietuvos karaliumi, diplomatiniais sumetimais Skalvą ir Nadruvą dovanojęs Livonijos ordinui), ilgą laiką izoliuotos teritorijos vietų vardus. Čia minima *Prūsų Lietuva* sąlygiškai vadinama pietinė Maž. Lietuvos dalis, kuri po Versalio taikos sutarties (1919 m.) nebuvo prijungta prie Lietuvos, nors Prūsų Lietuvos tautinės tarybos atstovai ir buvo pateikę tokį reikalavimą (1923 m. tebuvo atgautas Klaipėdos kraštas). Ši mums rūpima teritorija į pietvakarius nuo Nėmuno iki Deimenės ir Alnės upių vakaruose, pietuose — iki Geldapės, istorikų ir kitų mokslininkų teigimu¹, buvo tankiai lietuvių (lietuvininkų) apgyventas kraštas iki pat maro (18 a. pr.), ir 16 a. čia jau buvo susidariusios lietuviškos apskritys bei parapijos. Nors lietuviškų žemių branduolys ir buvo minėta teritorija, tačiau lietuvių gyventa ir toliau į vakarus nuo Labguvės, Vėluvos apskričių — apie Fišhauzeną (Žūvininkus), Ýlavą, Karaliáučių² ir piečiau. Šiai apžvalgai pasirinkta teritorija — Pakalnės (arba Lankės), Tilžės, Ragainės, Labguvės, Pīkalnio, Įsrutiės, Gumbinės, Stālupėnų, Vėluvos, Dārkiemio ir Geldapės apskritys, kurių gyvenamuosius vietų vardus, priešaginės darybos oikonimus (apie 350 vtv.), pavyko išrinkti iš V. Kėvaličio gyvenamųjų vietų vardų sąrašo (plg. K a l w a i t i s W. *Lietuwiszky Wardy Klētele*. Tilžėje, 1910). Šio ploto vietų vardais, o ypač Vakarinės Maž. Lietuvos dalies vietovardžiais, domėjosi daugelis mokslininkų: F. Kuršaitis, K. Būga, J. Gerulis, A. Salys, V. Mažiulis,

¹ Žr. P a k a r k l i s P. *Mažoji Lietuva vokiečių mokslo šviesoje*. Kaunas, 1935; V i l e i š i s V. *Tautiniai santykiai Maž. Lietuvoje*. Kaunas, 1935. P. 55–109; J o n y n a s I. *Iš Mažosios Lietuvos istorijos*. Kaunas, 1933; M a t u l e v i č i u s A. *Mažoji Lietuva XVIII amžiuje*. Vilnius, 1989. P. 3–24 ir kt.

² Žr. M a t u l e v i č i u s A. Min. veik. P. 8, 25, 28–38; V a l s o n o k a s R. *Klaipėdos problema*. Klaipėda, 1932. P. 5; V i l e i š i s V. Min. veik. P. 121.

Br. Savukynas, Z. Zinkevičius, kitataučiai — M. Tepenas, A. Becenbergeris, J. Otremskis, W. Fenzlau, R. Trautmanas, F. Tecneris ir daugelis kitų, daug dėmesio skyrusių šių žemių lietuvių ir prūsų kalboms, atskirų vietų vardų etimologijoms, prūsų-lietuvių genčių ribų ieškojimui ir nustatymui³. Plačiau ir išsamiau darybiniu aspektu šios teritorijos oikonomimija nebuvo tyrinėta. Todėl čia ir bandoma apžvelgti Maž. Lietuvos pietinės dalies oikonomiją darybiniu aspektu, išryškinti derivacijai naudojamas priesagas, gretinant ir lyginant su Lietuvos teritorijos duomenimis.

Nors V. Kalvaičio minėto sąrašo duomenys atspindi vėlyvą, po maro susiklosčiusią situaciją (mat po maro ištustėjus kaimams, išnyko žymi dalis tų kaimų ir jų vardų), tačiau, reikia manyti, išlikę vardai buvo nepakitę. Taigi V. Kalvaičio teiktų apskričių ribose paplitusios šios oikonomijų priesagos: su *-išk-* (*-iška*, *-iškas*, *-iškė*, *-iškiei*), *-ėnai*, *-(i)inikai* (*-eninkai*), *-ėliai*, *-ėliai*, *-ynai*, *-inė*, *-ynė*, *-ava*, *-ija*, *-otai* ir kt.

Pati produktyviausioji čia priesaga su *-išk-* ir jos vediniai:

a) *-iška* : *Lauk-iška*⁴ (ir *Laukiškoji*) (Lbg)⁵: pvd. (=pavardė) *Laukas*, *Laukys*;

b) *-iškas*. Iš asmenvardžių: *Kraūp-iškas* (Lbg) : *Kraupys*; *Málv-iškas* (ir *Málv-iškiei*) (Plkn) : **Malvys*, **Malvas*, plg. *Málvicas*; *Nān-iškas* bk. (Js) : *Nanys*;

c) *-iškė*. Iš asmenvardžių: *Bubl-iškė* (ir *Baubl-iškė*) (Tlž) : *Bublys*, *Būblys* (ir *Baublys*); *Švendr-iškė* (Tlž) : *Švėndra*, *Švėndras*, *Švendrīs*;

d) *-iškiei*. Iš asmenvardžių: *Al-iškiei* bk. (Js) : *Ālis*; *Ašm-iškiei* (Rg) : *Ašmīs*; *Audin-iškiei* (Drk) : *Aūdinas*; *Bliūd-iškiei* (ar *Blud-iškiei*) (Rg) : *Bliūdžius* (ir *Bludžius*); *Būdel-iškiei* (Pak) : *Būdėlis*; *Butk-iškiei* (Rg) : *Būtkus*; *Bitėn-iškiei* (Pak) : *Bitėnas* (plg. *Bitėnai* k.) (Rg); *Ceid-iškiei* (Rg) : **Ceida*, plg. *Čeidā*; *Daugėl-iškiei* (Stlp) : *Daugėla*; *Dervel-iškiei* (Šlu) : *Dervėlis*; *Doc-iškiei* (Tlž) : *Dōcis*, *Docys*; **Drūt-iškiei* (*Drut-iškiei*) (Gmb) : *Drūtys*; *Eigimin-iškiei* (Plkn) : **Eigiminas*; *Ensk-iškiei* (Plkn) : *Enskis*, *Enskys*; *Gail-iškiei* (Tlž) : *Gailius*; *Joger-iškiei* (*Geger-iškiei*) (Tlž) : **Jogeris*, plg. *Jēgeris*; *Gerk-iškiei* (Gld) : *Gėrkė*, *Gerkis*; *Germin-iškiei* (Stlp) : **Germinas*, plg. *Gėrmanas*, *Gėrmonas*; *Gerv-iškiei* (Gmb) : *Gėrvė*; *Gil-iškiei* (Js) : *Gilys*; *Gin-iškiei* (Pak) : *Ginas*; **Girait-iškiei* (*Girat-iškiei*) (Pak) : *Giraitis* (*Giratis*); *Gober-iškiei* (Plkn) : *Gōberas*, *Goberys*; *Griga-*

³ Atkreipęs dėmesį į sudurtinių šio krašto vietų vardų darybą, t.y. antruosius sudurtinių oikonomijų sandus, A. Becenbergeris yra nustatęs Maž. Lietuvos prūsų ir lietuvių gyventas vietas bei jų ribas (pagal *-kehmen* ir *-keim*, *-kallen* ir *-garben*, *-uppen* ir *-ape* komponentus).

⁴ Vietovardžių rašyba rekonstruojama pagal dabartinius rašmenis.

⁵ Apskričių santrumpos: Drk — Dárkiemio, Gld — Geldāpės, Gmb — Gumbinės, Js — Įsrutiės, Lbg — Labguvės, Pak — Pakalnės, Plkn — Pílkalnio, Rg — Ragainės, Stlp — Stālupėnų, Šlu — Šilūtės, Tlž — Tilžės, Vėl — Vėluvos.

⁶ Asmenvardžiai (pavardės) dažniausiai nurodomos iš "Lietuvių pavardžių žodyno". T. 1—2, V., 1985; 1989 arba iš V. Kalvaičio pavardžių sąrašėlio (žr. Min. veik. P. 7—20).

l-iškiai (Stlp) : *Grigalis*; *Grobl-iškiai* (Gld) : *Groblys*; *Gryt-iškiai* (Pak) : *Grytā*; *Gulbin-iškiai* (Gld) : *Gulbinas*; *Gumbel-iškiai* (Pak) : *Gumbēlis*; *Jautel-iškiai* (Rg) : **Jautelis*, plg. *Jautys*; *Jevon-iškiai* (Drk) : **Jevonis*, plg. *Jevanāuskas*, *Jevainius*; *Jod-iškiai* (*Juod-iškiai*) (Šlu) : *Jodys*, *Juodys*; *Jukn-iškiai* (Gmb) : *Juknys*; *Jurd-iškiai* (Gld) : *Jurdys*; *Kalak-iškiai* (Plkn) : **Kalakas*, plg. *Kalakāuskas*; *Kaplan-iškiai* (Pak) : *Kāplanas*; **Karūn-iškiai* (*Karun-iškiai*) (Plkn) : *Karūnas*; *Kaukol-iškiai* (Pak) : *Kaukolas*; *Keler-iškiai* (Tlž) : *Kēleris*; *Kiaun-iškiai* (Is) : *Kiāunė*; *Kil-iškiai* (Šlu) : *Kilius*; *Klaus-iškiai* (Tlž) : *Klausas*, *Klausa*; **Kolait-iškiai* (*Kolat-iškiai*) (Drk) : *Kolaitis* (*Kolata*, *Kolatis*); *Kol-iškiai* (Is) : *Kōlis*, *Kolys*, plg. pr. avd. *Cale*; *Koš-iškiai* (Drk) : *Košis*, *Košys*; *Kragel-iškiai* (Rg) : **Kragelis*, plg. *Krāgas*; *Krakon-iškiai* (Rg) : **Krakonas*, plg. *Krakūnas*; *Krok-iškiai* (Tlž) : *Krōkas*; *Kup-iškiai* (Rg) : *Kūpas*; *Kyrel-iškiai* (Šlu) : **Kyrelis*, plg. *Kirelis*; *Labav-iškiai* (Drk) : **Labavas*, plg. *Labavičius*, *Labaitis*; *Lenkon-iškiai* (Stlp) : **Lenkonas*, plg. *Lenkynas*; *Liepin-iškiai* (Pak) : *Liepinis*, *Liepinys*; *Linav-iškiai* (Gld) : **Linavas*, plg. *Linuvaitis*; *Link-iškiai* (Gld) : *Linkys*; *Luk-iškiai* (Šlu) : *Lukys*; **Makūn-iškiai* (*Makun-iškiai*) (Gld) : *Makūnas*; *Mart-iškiai* (Gld) : **Martas*, **Martys*, plg. kr. v. *Martynas*; *Medun-iškiai* (Drk) : **Medunas*, plg. *Medunėckas*; **Miegūn-iškiai* (*Miegun-iškiai*) (Gmb) : **Miegūnas*, plg. *Mieginis*, *Mėginas* ir pan.; *Norvil-iškiai* (Rg) : *Nōrvila*, *Norvilas*; *Nurn-iškiai* (Rg) : *Nurna*; *Paulik-iškiai* (Stlp) : *Paulikas*; **Perkūn-iškiai* (*Perkun-iškiai*) (Is) : *Perkūnas*; *Piet-iškiai* (Rg) : **Pietys*, plg. *Pietaitis*; *Platėn-iškiai* (Is) : **Platėnas*, plg. *Plātas*; *Plav-iškiai* (Gld) : *Plavas*; *Pleik-iškiai* (Tlž) : *Pleikis*, *Pleikys*; *Povel-iškiai* (Is) : *Povelis*; **Prūs-iškiai* (*Prus-iškiai*) (Gmb) : *Prūsas*, etn. *prūsas*; **Samuol-iškiai* (*Samol-iškiai*) (Plkn) : *Samuolis* (*Samolis*); *Siutil-iškiai* (Pak) : *Siutilas*; *Symon-iškiai* : **Symonas*, plg. *Simonas*; *Šarv-iškiai* (Drk) : *Šarvā*; *Šuk-iškiai* (Tlž) : *Šukis*, *Šukys*; *Šliken-iškiai* (Stlp) : **Šlikenas*, plg. *Šlikas*, *Šlikys*; *Tamov-iškiai* (Is) : **Tamovas*, plg. *Tamavičius*; *Taukin-iškiai* (Stlp) : *Taukinis*, *Taukinas*; *Tolmin-iškiai* (Gld) : **Tolminas*, plg. *Tolmynas*; *Tun-iškiai* (Gld) : **Tunys*, plg. *Tunaitis*; *Vaineik-iškiai* (Stlp) : *Vaineikis*; *Valel-iškiai* (Gmb) : *Valėlė*; *Verdel-iškiai* (Plkn) : **Verdelis*; *Vēderait-iškiai* (*Vederait-iškiai*) (Rg) : *Vēderaitis*; *Venslov-iškiai* (Rg) : *Veňslovas*; *Vilker-iškiai* (Rg) : **Vilkeris*; *Vulv-iškiai* (Šlu) : plg. *Vulfas*; *Vyc-iškiai* (Pak) : **Vycius*, **Vycas*, plg. *Vyčas*; *Žil-iškiai* (Plkn) : *Žilis*; *Žynel-iškiai* (Pak) : *Žynėlis* ir kt.; **iš vandenvardžių⁷ bei kitų vietovardžių**: *Akmen-iškiai* (Rg) : *Akmenys*, *Akmėnis* up. (Rg); *Algav-iškiai* (vok. *Algischken*) (Pak) : *Algā* up. (Rg); *Blind-iškiai* (Gld) : *Bliūdė* up. (Gld); *Eimen-iškiai* (Plkn, Stlp) : *Eimenys* up. (Plkn); **Mielav-iškiai* (*Melav-iškiai*) (Lbg) : *Miėlava* up. (Lbg); *Ragav-iškiai* (Drk), plg. *Ragavišė* up. (Drk), be to, plg. pr. vtv. *Ragow*, *Ragaw* (Ylava); *Šilup-iškiai* (Rg) : **Šilupė*; **iš apeliatyvų, vietų pavadinimų**: *Dvarel-iškiai*

⁷ Vandenvardžiai palyginimui teikiami iš V. Kalvaičio vandenvardžių sąrašėlio (žr. *Kalvaitis W. Min. veik. P. 68–72*) ir Viliaus Pėteraičio "Mažoji Lietuva ir Tvanksta" (Vilnius, 1992. P. 402–412).

(Pak) : *dvarėlis*; *Eglyn-iškiai* (Gld) : *eglynas* (<ėglė); *Erub-iškiai* (Plkn) : *erubė* tarm. "jerubė"; *Ežer-iškiai* (Drk) : *ėžeras*; *Girel-iškiai* (Plkn) : *girėlė* demin. (<*girià*); *Kalnel-iškiai* (Plkn) : *kalnėlis* demin. (<*kálnas*); *Kaln-iškiai* (Plkn) : *kálnas*; *Laukel-iškiai* (Plkn) : *laukėlis* demin. (<*laukas*), bet plg. avd. *Laukelis*; *Naudvar-iškiai* (Tlž) : **naudvaris* < *naujãdvaris*; *Pervalk-iškiai* (Pak) : *pėrvalka*, *pėrvalkas*; *Šilel-iškiai* (Rg) : *šilėlis* demin. (<*šilas*); *Trak-iškiai* (Gld) : *trãkas* ir kt.

Priesagų su *-išk-* vediniai sudaro apie 40% šios teritorijos priesagų vedinių ir yra išplitę visoje Pr. Lietuvos teritorijoje : vakaruose vedinių riba sutampa su vakarine Pr. Lietuvos linija, t.y. eina Labguvės ir Vėluvos apskritymis, pietvakariuose dar pasirodo Girdavės ir Ungurės⁸ apskrityse, taigi kerta ben Bergerinę ir netgi V. Pėteraičio prūsų-lietuvių vandenvardžių ribą; toliau į vakarus nuo Labguvės-Vėluvos-Girdavės apskričių *-išk-* priesagos oikonimų neužfiksuota. Lietuvoje priesagos su *-išk-* yra pačios produktyviausios, jų vediniai išplitę po visą Lietuvos teritoriją⁹ ir su Prūsų Lietuva sudaro vietisą, nenutrūkstamą plotą.

Antroji pagal vedinių gausumą Prūsų Lietuvoje yra priesaga *-ėnai* (~17%). Kaip ir Lietuvoje¹⁰, šios priesagos vediniai daugiausia sudarinėjami iš vandenvardžių ir apeliatyvinių vietų pavadinimų. **Iš vandenvardžių:** *Alksnup-ėnai* (Plk) : *Aĩksnupė* (Plkn); *Anglup-ėnai* (Gld) : *Anglupė* (Gld); *Ant-šiekštup-ėnai* (Is), plg. *Šiekštupė* (Stlp) - drauge ir priešdėlinis ved. ; *Ant-būdup-ėnai* (Plkn), plg. *Būdupė* (Plkn), k. *Būdupėnai* (Plkn) - drauge ir priešdėlinis ved.; *Aukštup-ėnai* (Plkn) : **Aukštupė*, plg. *Aũkštupė* (Gmb); *Aũlav-ėnai* bk. (Is) : *Aulã* (Is); *Bamb-ėnai* (Rg) : *Bambė*, prūdas; *Blindup-ėnai* (Rg) : *Blind-upė* (*Bliñdė*) (Rg); *Brakup-ėnai* (*Brok-up-ėnai*) (Gmb) : *Brãkupė* (Gmb); *Būdup-ėnai* (Rg, Plkn) : *Būdupė* (Rg); *Draugup-ėnai* (Plkn) : *Draũgupė* (Plkn); *Elksnup-ėnai* (Lbg) : *Elksnupė* (*Elksnė*) (Lbg); *Gailup-ėnai* (Gmb) : *Gailupė* (Gmb); *Juodup-ėnai* (Plkn) : *Juodupė* (Plkn); *Kirsnup-ėnai* (Rg) : *Kirsnupė* (Rg); *Klampup-ėnai* (Gmb) : *Klampupis*, *Klampupė* (Gmb); *Lauk-upėnai* (Stlp) : *Laukũpė* (Stlp); *Orup-ėnai* (Plkn) : *Orupė* (Plkn); *Osup-ėnai* (Pak) : **Osupė*, plg. *Ósa* (Pak); *Pilup-ėnai* (Is, Stlp) : *Pilupė* (Stlp); *Platup-ėnai* (Lbg) : *Plãtupė* (Lbg); *Ragup-ėnai* (Plkn) : *Rãgupė* (Plkn); *Rudup-ėnai* (Gmb) : *Rũdupė* (Gmb); *Skardup-ėnai* (Plkn, Rg, Gmb) : *Skařdupė* (Is, Gmb); *Skerstup-ėnai* (Drk) : *Skerstupė* (Drk); *Stãlup-ėnai* mst. (Stlp) : *Stãlupė* (*Stãlė*) (Stlp); *Stonup-ėnai* (Rg) : **Stonupė* (*Stõnė*) (Rg); *Strij-ėnai* (Is) : *Strĩjus* (Is); **Šiekštup-ėnai* (*Šekštup-ėnai*) (Stlp) : *Šiekštupė*, *Šekštupė* (Stlp); *Šilup-ėnai* (Stlp) : *Šilupė* (Stlp); *Taurup-ėnai* (Drk) : *Taurupė* (Drk); *Taurut-ėnai* (Tlž) : *Taurutė* (Tlž); *Vorup-ėnai* (*Varup-ėnai* ?) (Plkn); *Võrupė* (Plkn); *Verksnup-ėnai* (Rg) : *Verksnupė* (Rg); *Vinkšnup-ėnai*

⁸ Šių ir kitų apskričių, buvusių jau už tradicinės M. Lietuvos ribų, duomenys imami iš "Die Gemeinden und Gutsbezirke der Provinz Preussen" (Berlin, 1874).

⁹ Plg. R a z m u k a i t ė M. Būdingesnės Lietuvos TSR oikonimų darybos priesagos. — Lietuvos TSR MA darbai. A serija. 1989. T. 3. P. 139–141.

¹⁰ Žr. R a z m u k a i t ė M. Min.str. P. 139, 145.

(Rg) : *Vinkšnupė* (Rg); *Vorup-ėnai* (Gmb) : *Vōrupė* (Gmb); *Žqsup-ėnai* (Rg) : *Žqsupė* (Rg); *Žiřgup-ėnai* bk. (Gmb) : *Žiřgupė* (Gmb); *Žiurkup-ėnai* (Gmb) : *Žiurkupė* (Gmb); *Žvejup-ėnai* (Stlp) : *Žvejupė* (Stlp); **iš kitų vietovardžių (oikonimų)**: *Gervišk-ėnai* (Gmb) : *Gerviškiai* k. (Gmb); *Kraupišk-ėnai* (Rg) : *Kraūpiškas* bk. (Rg); *Tarpup-ėnai* (Is, Stlp) : *Tarpupiai* k. (Stlp) (bet plg. b. ž. *tar̃pupis* "vieta tarp upių"); **iš apeliatyvų, vietų pavadinimų**¹¹ : *Sod-ėnai* (Drk) : *sōdas*; *sodà* "kaimas"; *Šil-ėnai* bk. (Plkn) : *šilas* (bet plg. pvd. *Šilėnas*); *Trak-ėnai* (Rg) : *trākas* (bet plg. *trakėnas* "trako gyventojas"); *Užup-ėnai* (Gld, Gmb) : *ūžupė*, *ūžupis* "vieta už upės".

Dalis oikonimų su formantu *-ėnai* gali būti ir ne vediniai, o *pluralia tantum* lytys. Tai daugiausia su asmenvardžiais susiję oikonimai: *Bylėnai* (Gld), plg. *Bylā*; *Degėnai* (Rg), plg. *Degė*; *Dakėnai* (Gld) : **Dakėnas*, plg. *Dakėnaitis*; *Dop-ėnai* (Stlp), plg. *Dop-aitis*; *Jogelėnai* (Gmb), plg. *Jogela*; *Karalėnai* (Is), plg. *Karālius*; *Kubilėnai* (Rg), plg. *Kubilius*; *Lapėnai* (Is) : *Lapėnas*; *Lengvėnai* (Stlp), plg. *Lengvys*, *Lengvinas*; *Kvietkėnai* (Gmb), plg. *Kviētkus*, *Kvietkis*; *Rogainėnai* (Stlp), plg. *Roga*, **Rogainis* (bet plg. vtv. *Rogainiai* k. (Pak) ir kt.

Šios priesagos oikonimų paplitimo plotas Prūsų Lietuvoje sutampa su *-išk-* vedinių plotu: tačiau pasidairius į vakarus nuo linijos, kurią sudaro Labguvės-Vėlupos-Girdavės apskrčių riba, aptinkame oikonimų su *-ėnai* (vok. *-ehnen*, *-öhnen*) gana nemažai ir visame lietuvių gyventame plote¹² (apie Žūvininkus, Karaliaučių, Šventąpilį, Ylavą, Rómuvą ir dar piečiau — apie Brānevą, Kentšingą; į pietus nuo Ungurės-Geldapės apskrčių — neužfiksuota). Lietuvoje ši priesaga vediniuose iš vandenvardžių paplitusi daugiausia Žemaičių teritorijoje ir pietvakarinėje Lietuvos dalyje¹³.

Kita ženklusnė oikonimų priesaga yra *-ynai* (~14%). Dalis oikonimų su šia priesaga gali būti ir ne priesagos *-ynai* vediniai, o iš kuopinių apeliatyvų padarytos *pluralia tantum* formos. Tačiau vis dėlto krinta į akis šioje teritorijoje oikonimų su formantu *-ynai* populiarumas. Ir tai, žinoma, leidžia galvoti, jog *-ynai* Prūsų Lietuvoje yra ir derivacinė oikonimų dalis. Daugiausia **tai su apeliatyvinėmis leksemomis** susiję vietovardžiai: *Apuokynai* (Plkn) : *apúokas*; *Aukštėglynai* (Šlu) : **aukštėglė* "eglė aukštuolė"; *Ažuolynai* bk. (Rg) : *ąžuolas*; *Beržynai* (Rg) : *béržas*; *Blendynai* (Rg) : *blendis* "blendė"; *Brekštynai* (Rg) : *brėkštė* (bet plg. pvd. *Brekštys*); *Ežerynai* (Drk) : *ėžeras* (bet plg. pvd. *Ežerys*); *Gandr-ynai* (Is) : *gañdras* (bet plg. pvd. *Gañdras*); *Guobynai* (Pak) : *gúoba* (bet plg. pvd. *Goba*); *Juodeglynai* (Plk) : *júodeglė*; *Kadagynai* (Lbg) : *kadagys*; *Kanapynai* (Gmb) : *kanāpė*; *Karklynai* (Stlp)

¹¹ Oikonimai su *-ėnai* (taip pat ir su *-(i)inikai* (*-eninkai*) gali būti ir ne priesaginiai derivatai, o iš priesagėtų apeliatyvų ar asmenų, gyventojų pavadinimų padaryti *pluralia tantum* oikonimai.

¹² Plg. "Die Gemeinden und Gutsbezirke." Tačiau senesnieji 14, 15 ir 16 a. šaltiniai rodo čia buvus pr. priesagą *-ein* (žr. G e r u l l i s G. *Die altpreussischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig. 1922).

¹³ Žr. R a z m u k a i t ė M. Min. str. P. 144 (žemėl).

: *kařklas*; *Kelmynai* (Pak) : *kélmás*; *Kermušynai* (Drk) : *kermušē* "laukinis česnakas"; *Klevynai* (Drk) : *klēvas*; *Leñdr-ynai* (Gmb) : *léndrē* "nendrē" (plg. pvd. *Nendrynas*); *Notrynai* (Drk) : *notrē* "dilgėlė"; *Pušynai* (Plkn) : *pušis*; *Samanynai* (Gld) : *sāmana*; *Serpentynai* (Lbg) : *serpenta* "serbenta"; *Skirpstynai* (Is) : *skiřpstas* "vilkvyšnė" (bet plg. pvd. *Skirpstas*); *Skroblynai* (Gmb) : *skróbblas* (bet plg. pvd. *Skroblà*, *Skroblys*); *Skruzdynai* (Lbg) : *skruzde*; *Smilgynai* (Lbg) : *smilga*; *Šilynai* (Gld) : *šilas*; *Vabalynai* (Drk) : *vābalas* (bet plg. pvd. *Vābalas*); *Vanagynai* (Gld) : *vānagas* (bet plg. pvd. *Vānagas*); *Vinkšnynai* (Rg) : *vinkšna*; *Žabynai* (Drk) : *žābas* (*žabynas*); *Žvirblynai* (Plkn, Rg) : *žvirblis* (bet plg. pvd. *Žvirblis*) ir kt.

Dalis šio tipo oikonimų gali būti sietini su asmenvardžiais: *Doblynai* (Pak) : *Doblys* (*Duobljys*); *Egertynai* (Plk) : *Ėgertas*; *Grobynai* (Drk) : *Grobas*; *Kragynai* (Gdl) : *Krāgas*; *Krušynai* (Drk) : *Krušius*, *Krušà*, plg. *Krušaitis*; *Lopynai* (Drk) : *Lōpas*; *Pagelynai* (Is) : *Pagelas*; *Pendrynai* (Gmb) : *Pendrius*; *Raukutynai* (Tlž) : *Raukutis*; *Skerdynai* (Is) : *Skerdys*; *Šeržantynai* (Lbg) : *Šeržantas*; *Valdynai* (Lbg) : *Valdžius*, plg. *Valdaitis*; *Vanagynai* (Gld) : *Vānagas*; *Varžynai* (Pak) : *Varžys*, *Varžius* (bet plg. up. *Váržė* (Pak)); *Vilmantynai* (Rg) : *Vilmantas*; *Visbarynai* (Plkn) : *Višbaras*; *Irmantynai* (Is) : **Irmantas*; *Žygmantynai* (*Zygmantynai*) (Is) : **Žygmantas*, *Zygmantas*, plg. *Žigmantas*, v. *Žigimantas* ir kt.

Kiti oikonimai su formantu *-ynai* turi ir vienskaitinius asmenvardžių atitikmenis: *Jonynai* (Rg) : *Jonýnas*; *Palentynai* (Rg) : *Palentynas*; *Pyragynai* bk. (Is) : *Pyragynas*; *Šudynai* (Tlž) : **Šudynas*, plg. *Šudynaitis* ir kt.

Oikonimų su *-ynai* užfiksuota ne tik tradiciniame Prūsų Lietuvos plote; jų ypač gausu ir vakarinėje, "prūsiškoje" teritorijos dalyje; išplitę jie ir į pietus nuo "potsdaminės" linijos — apie Rešelį, Kentšingą, Olštiningą. Lietuvoje su formantu *-ynai* nedaug teufiksuota oikonimų — šiek tiek apie Prienus, Alytų, Marijampolę, tačiau vientiso ploto nėra.

Kiek ženklesnė šioje teritorijoje yra ir priesaga *-(i)inikai* (*-eninkai*) (~8,5%). Tai daugiausia su vandenvardžiais ir apeliatyvais sietini oikonimai. Iš vandenvardžių išvesti oikonimai: *Akel-ninkai* (Šlu) : *Akėlė* up. (Šlu); *Arg-eninkai* (Tlž) : *Argà* up. (Tlž); *Os-ininkai* (Pak) : *Ósa* up. (Pak); *Tovél-ninkai* (Pak) : *Tovėlė* up. (Pak); *Versm-eninkai* (Plkn) : **Versmė*, plg. *Versmėlė* up. (Plkn); iš apeliatyvinių vietų pavadinimų, fiziografinių, geobotaninių ir pan. terninių: *Beržt-ininkai* (Tlž) : *béržta* "beržinė žemė, vieta, kur auga beržai"; *Būd-ininkai* (Rg) : *būdà* (plg. *būdininkas* "būdos gyventojas")¹⁴; *Ėgl-ininkai* (Plkn) : *ėglis*, *ėgliai* "kadagys"; *Ežer-ninkai* (Lbg, Drk, Rg) : *ēžeras* (plg. *ežerninkas* "ežeringos vietos gyventojas; tvenkinio kasėjas"); *Gir-ininkai* (Šlu) : *girià* (plg. *girininkas* "eigulys" ir avd. *Girininkas*); *Káln-ininkai* bk. (Šlu) : *kálnas* (plg. *kálnininkas* "kalnų gyventojas"); *Kupst-ininkai* (Tlž) : *kūpstas* "kemsas" (plg. *kūpstininkas* "kupstų gyventojas"); *Lank-ininkai* (Rg) : *lankà* (plg. *lankininkas* "pakalnėje, lankoje gyvenantis");

¹⁴ Žr. 11 išnašą.

Láuž-ininkai (Tlž) : *láužas* "sukrypusi troba, lūšna"; *Pelk-ininkai* (Vėl) : *pélkė*; *Rag-ininkai* (Šlu) : *rāgas* "smailus žemės plotas, įsikišęs į jūrą; pusiasalis"; *Sal-eninkai* (Rg) : *salà* (plg. avd. *Salininkas*); *Šil-ininkai* (Plkn, Stlp) : *šilas* (plg. *šiliniškas* "šilo, šilų gyventojas"); *Trak-ininkai* (Pak, Tlž) : *trākas*; *Ving-ininkai* (Gmb) : *vingis* (plg. ir avd. *Vingis*); *Vyp-ininkai* (Is) : plg. (?) pr. *wipis* "šaka"; *Virž-ininkai* (Is) : *vīržis, vīržiai* "šilojai"; *Žard-ininkai* (Gld) : *žaŕdis* "aptverta vieta gyvuliams"; **iš būdvardžių**: *Nauj-eninkai* (Drk, Gld) : *naūjas*; *Saus-ininkai* (Pak) : *saūsas*.

Kita dalis oikonimų su formantu *-(i)ininkai (-eninkai)* jau nėra vediniai, o priesagėtų apeliatyvų, gyventojų pavadinimų, susijusių su profesija, užsiėmimu *pluralia tantum* formos: *Avininkai* (Gmb) < *aviniškas* "avių piemu, avių laikytojas"; *Dravininkai* (Stlp) < *drāvininkas* "bitininkas"; *Dūbininkai* (Gld) < *dūbininkas* "kailiadirbys"; *Meškininkai* (Gmb) < *meškininkas* "kas laiko, augina meškas"; *Lašininkai* (Is) < *lašiniškas* "mėsininkas"; *Kartininkai* (Tlž) < *kártininkas* "žvejys" ir t.t.

Įdomu pastebėti, jog oikonimai su *-(i)ninkai, -eninkai* pasklidę po visą pietinę Maž. Lietuvos plotą, ir jų išplitimo vakarinės ir pietvakarinės bei pietinės ribos sutampa su V. Péteraičio išvestąja prūsų-lietuvių vandenvardžių riba. Tiesa, oikonimų su šia priesaga ir jos prūsišku variantu *-niken* matyti ir už šių ribų : Fišháuzeno (Žūvininkų), Frýdlando (Romuvės) aps.; į pietus nuo Geldapės jų – neužfiksuota. Lietuvoje šio tipo vediniai nėra gausūs; ši priesaga daugiau pažįstama Klaipėdos krašte, Neries ir Nemuno baseino plote (t.y. nuo Ukmergės, Jonavos į pietus)¹⁵.

Dar viena ryškesnė Prūsų Lietuvos oikonimų priesaga yra *-eliai, -ėliai*. Tai daugiausia oikonimai, išvesti iš kitų oikonimų (toponiminės mažybės)¹⁶ : *Baltruš-eliai* (Rg) : *Baltrušiai* (Rg); *Dagut-eliai* (Plkn) : *Dagučiai* (Plkn); *Deges-eliai* (Stlp) : *Degesiai* (Stlp); *Dručlauk-eliai* (Is) : *Dručlaukiai* (Is); *Girn-eliai* (Gmb) : *Girniai* (Gmb); *Išdag-eliai* (Pak) : *Išdagiai* (Pak); *Jurbark-eliai* (Is) : *Jurbarkas* (Is); *Laukinink-eliai* (Rg) : *Laukininkai* (Rg); *Lazdyn-eliai* (Gmb) : *Lazdynai* (Drk, Plk); *Lenkinink-eliai* (Rg) : *Lenkininkai* (Is); *Minkštyt-eliai* (Gmb) : *Minkštymai* (Gmb); *Sakal-eliai* (Rg) : *Sakalai* (Rg); *Stubryk-eliai* (Drk) : *Stubrykai* (Gmb); *Šilėn-eliai* (Plkn) : *Šilėnai* (Plkn); *Tutl-eliai* (Rg) : *Tutliai* (Rg); *Varkav-eliai* (Is) : *Varkavai* (Is); *Vasok-eliai* (Plkn) : *Vasokai* (Plkn); *Vinkšnupėn-eliai* (Rg) : *Vinkšnupėnai* (Rg); *Vėžup-eliai* (Plkn) : *Vėžupiai* (Plkn); *Vobul-eliai* (Rg) : *Vobuliai* (Rg); be to, su kitais oikonimais galima sieti ir šiuos, jau nebeturinčius bepriesaginių atitikmenų (galbūt išnykusių) gyv. vietų vardus: *Būdviēt-eliai* (Stlp) : **Būdviečiai* (plg. pvd. *Būdvietis*); *Draskyn-eliai* (Is) : **Draskiniai* (plg. pvd. *Draskinis*); *Jakšt-eliai* (Šlu) : **Jakštai* (plg. pvd. *Jakštas*); *Krušyn-eliai* (Plkn) : **Krušynai* (plg. pvd. *Krušinys*); *Maigūnišk-eliai* (Gmb) : **Maigūniškiai*; *Razbainink-eliai* (Plkn) : **Razbaininkai*; *Sodyn-eliai* (Gmb) : **Sodynai*; *Kiaus-eliai* :

¹⁵ Žr. R a z m u k a i t ė M., Min. str. P. 144.

¹⁶ Žr. R a z m u k a i t ė M., Lietuvos oikonimai, išvesti iš kitų oikonimų. – *Lituanistica*, 1991. Nr. 2(6). P. 53.

* *Kiaušiai* (plg. pvd. *Kiaušis* ir *Kiaušiai* k. (Plkn); *Kubil-ėliai* (Plkn) : * *Kubiliai* (plg. pvd. *Kubilius*); *Būdsėd-ėliai* (Gld) : * *Būdsėdžiai*; *Malon-ėliai* (Stlp) : * *Maloniai*; *Užupėn-ėliai* (Rg) : * *Užupėnai* (<b. ž. *užupėnai*), plg. *Užupėnai* k. (Gmb); *Alkyn-ėliai* (Drk) : * *Alkynai* (arba b.ž. *alkýnas*); *Barag-ėliai* (Plkn) : * *Baragai* (arba b.ž. *barāgas* "pastogė šienui", demin. *baragelis*); *Gluosnyn-ėliai* (Rg) : * *Gluosnynai* (arba b.ž. *gluosnýnas*) ir kt.

Oikonimų su *-ėliai*, *-ėliai* paplitimo plotas Pr. Lietuvoje jau siauresnis nei su *-(i)ninkai*, tuo labiau su *-isk-*; jis apsiriboja tik buv. Gumbinės apygardos apskritimis, o buv. Karaliaučiaus apygardos Labguvės, Vėluvos apskrityse oikonimų su šiomis priesagomis neužfiksuota, nors sporadiškai pasitaiko ir į vakarus bei pietus už šių apskričių ribų (Fišháuzeno, Karaliaučiaus, Šventąpilio, Ýlavos ir kt. apskrityse — po 1 oikonimą su *-ellen*). Lietuvoje šio tipo derivatai išplitę po visą teritoriją ir atskirų arealų nesudaro¹⁷.

Iš retesnių priesagų Prūsų Lietuvos plote galima būtų paminėti *-inė*, *-ynė*, *-ava* (*-avai*), *-ija* ir kt.

Priesaga *-inė*, kurios vedinių iš asmenvardžių yra apščiai Lietuvoje, išskyrus žemaitiškąją ir pačią pietinę Lietuvos dalį¹⁸, Pr. Lietuvoje nėra labai produktyvi (~3%). Jos vedinių aptinkama dar siauresniame nei priesagų su *-ėliai*, *-ėliai* paplitimo plote (vakarinė riba sutampa, pietuose — iki Geldāpės aps.); iš asmenvardžių: *Blėk-inė* (Rg) : pvd. *Blėka*, *Blėkius*; *Dišer-inė* (Pak) : pvd. * *Dišeris*, plg. pvd. *Dišeraitis*; *Draugansk-inė* (Tlž) : pvd. * *Drauganskas*, *-is*, plg. pvd. *Draugėlis*, *Draugulis*; *Gud-inė* (Gmb) : pvd. *Gūdas*; *Gumb-inė* (Gmb) : pvd. *Guñbis*; *Skirpst-inė* (Pak) : pvd. *Skirpstas* (arba b.ž. *skirpstas* "toks guobinių šeimos augalas"); *Šanc-inė* (Tlž) : pvd. * *Šantys* (plg. *Šankys* ir *Šanta*); *Šeir-inė* (Rg) : pvd. *Šeirys*; iš apeliatyvų: *Ang-inė* (Is) : *angis*; *Obuol-inė* (Pak) : *obuolýs*, *obuoliaĩ*; *Žiezdr-inė* (Pak) : *žiēzdras* "žvirgždas" (bet plg. pvd. *Žiezdrýs*) ir kt.

Sunku šiuo metu pasakyti, ar toliau į vakarus ir į pietus nuo minėtosios ribos priesagų *-inė* vedinių buvo, neištyrinėjus visos vakarinės teritorijos dalies su *-innen*, *-in-* formantu vokiškuose šaltiniuose fiksuojamų oikonimų, nes toks užrašymas gali atliepti ir priesagas tiek su *-inė*, tiek su *-inas*. Aišku tik tiek, kad su *-in-* oikonimų buvo ir į pietus nuo Ungurės ir Geldāpės apskričių, t.y. apie Olecką. Už vakarinės minėtosios ribos oikonimų su *-in-* neužfiksuota.

Po vieną kitą oikonimą užfiksuotą ir su kitomis priesagomis: *-ynė*: *Akmen-ynė* (Stlp) : b.ž. *akmuō* > *akmenýnė*; *Jovar-ynė* (Tlž) : b.ž. *jōvaras* > *jovarýnė*; *Paucak-ynė* (Plkn) : avd. * *Paucakys*, plg. pvd. *Pautelis*, *Pautenis* ir kt.; *Varl-ynė* (Plkn) : b.ž. *varlē* > *varlýnė*. Tiesa, šie oikonimai gali būti ir ne priesagos *-ynė* vediniai, o oikonimais virtę kuopinės reikšmės bendriniai žodžiai.

-(i)ava (*-uva*): *Tepl-iavà* (Vėl), plg. pr. vtv. *Tape*, *Tape-law-ke*¹⁹, *Vėl-uva*

¹⁷ Žr. R a z m u k a i t ė M., Min. str. P. 59.

¹⁸ Plg. R a z m u k a i t ė M., Būdingesnės Lietuvos TSR oikonimų darybos priesagos. P. 142.

¹⁹ Dėl šių aiškinimų plg. G e r u l l i s G. Min. veik. P. 181 ir 189.

(Vēl), plg. pr. avd. *Welle*¹⁹, liet. *Vėlius, Vėlỹs*;

-ija: *Šeper-ija* (Rg) : pvd. *Šeperys*; *Varn-ija* (Pak) : pvd. *Várna, Vařnas* arba b.ž. *várna, vařnas*;

-ainė: *Rag-ainė* mst.(Rg) : b.ž. *rāgas* "smailus žemės plotas, įsikišęs į jūrą; pusiasalis...; kampas";

-ena: *Kalv-ena* (Tlž) : b.ž. *kálvis* arba *kálvė*.

-otai: *Argel-otai* (Pak) : **Argelė* up., plg. *Argà* up.

-ujai: *Kaln-ujai* (Tlž) : b.ž. *kálnas* arba **kalnũjis*.

Apibendrinant pastabas apie Prūsų Lietuvos ryškesnes oikonomų priesagas, reikia pasakyti, jog kai kurios priesagos, jų paplitimas sudaro vientisą plotą su Lietuvoje arba jos vakariniuose ir pietvakariniuose arealuose paplitusiomis priesagomis (-*iškiai*, -*ėnai*, -*inė*), kitos gi pažymi Prūsų Lietuvos išskirtinumą (oikonomų su -*ininkai*, -*eliai*, -*ėliai* didesnė koncentracija, oikonomų su -*ynai* paplitimas ir produktyvumas).

EINIGE BEMERKUNGEN ÜBER SUFFIXALE BILDUNGEN DER ORTSNAMEN IM PREUßISCH-LITAUEN

Zusammenfassung

Im Artikel werden die suffixalen Ortsnamen (Bildung, Formante) des südlichen Teils Klein-Litauens, (Preußisch Litauens) in den Kreisen Dārkiemis (Darkehmen), Geldāpē (Goldap), Gumbinē (Gumbinnen), Įsrutis (Insterburg), Labguvā (Labiau), Pakalnē (Niederung), Pīlkālnis (Pillkallen), Ragainē (Ragnit), Stālupēnai (Stallupönen), Tilže (Tilsit), Vėluva (Wehlau) besprochen.

Das Material ist aus der Liste der Ortsnamen von W. Kalwaitis gesammelt (Kalwaitis W. Lietuviškų Wardų Klėtele. Tilžėje 1910 m. S. 24—67). Aus den oben erwähnten Kreisen sind etwa 400 suffixale Bildungen der Ortsnamen mit den Suffixen (es wird die Reihe der Produktivität der Derivate befolgt) -*išk-* (-*iškiai*, -*iškė*, -*iškas*, -*iška*), -*ėnai*, -*ynai*, -(i)*ninkai* (-*eninkai*), -*eliai*, -*ėliai*, -*inė*, -*ynė*, -*ava* (-*uva*) u.a. gesammelt.

Es wird bemerkt, daß die Bildungsprinzipien der suffixalen Ortsnamen dieses Teils von Klein-Litauen sich nicht in vielen Fällen von den Bildungsprinzipien des westlichen bzw. südwestlichen Randes des Litauens unterscheiden. Mit dem Suffix -*išk-* werden hier die Ortsnamen meistens aus Personennamen, mit -*ėnai* aus Gewässernamen gebildet. Die Ortsnamen mit den Formanten -*ynai* und -(i)*ninkai* (-*eninkai*) zeigen mehr die spezifische regionale Bildungsart.